

## ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ЭКСПЕРИМЕНТ КАК ОСНОВА ПОВЕСТВОВАНИЯ В РОМАНЕ У. МАРЧА «РОТА К»

З. И. ТРЕТЬЯК<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup>Полоцкий государственный университет им. Евфросинии Полоцкой,  
пер. Стрелецкий, 4, 211415, г. Полоцк, Беларусь

Рассматривается роман У. Марча «Рота К», посвященный опыту американца на Первой мировой войне. Отмечается дискретность повествования, в котором рассказы 113 персонажей-пехотинцев приобретают художественную целостность посредством создания так называемого коллективного героя – литературного субъекта, обобщающего отдельные мелкие комплементарные эпизоды человеческого существования в годы войны, что позволяет писателю комплексно подойти к воплощению глобального вооруженного конфликта. Исследуются типологические параллели с западноевропейской прозой о событиях 1914–1918 гг. Подчеркивается антивоенный пафос произведения, предопределенный биографией У. Марча как военного. Анализируются смысловые доминанты повествования (создание и уничтожение письма, адресованного матери убитого; казнь пленных немцев; смерть солдата, избежавшего от знаков отличия ради сохранения права на анонимность). Обращается внимание на эксперименты автора со словом, которое должно адекватно передать звуковой образ боя или чувства человека, пережившего газовую атаку.

**Ключевые слова:** Первая мировая война; американская литература; модернизм; У. Марч; комплементарность; коллективный герой.

## МАСТАЦКІ ЭКСПЕРЫМЕНТ ЯК АСНОВА АПОВЕДУ Ў РАМАНЕ У. МАРЧА «РОТА К»

З. І. ТРАЦЦЯК<sup>1\*</sup>

<sup>1\*</sup>Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт імя Еўфрасінні Полацкай,  
зав. Стралецкі, 4, 211415, г. Полацк, Беларусь

Разглядаецца раман У. Марча «Рота К», прысвечаны досведу амерыканца на Першай сусветнай вайне. Адзначаецца дыскрэтнасць аповеду, у якім гісторыі 113 персанажаў-пехацінцаў набываюць мастацкую цэласнасць праз утварэнне так званага калектыўнага героя – літаратурнага суб'екта, які падагульняе асобныя невялікія камплементарныя эпизоды чалавечага існавання ў гады вайны, што дазваляе пісьменніку комплексна падыходзіць да ўвасаблення глабальнага ўзброенага канфлікту. Даследуюцца тыпалагічныя паралелі з заходнееўрапейскай прозай пра падзеі 1914–1918 гг. Падкрэсліваецца антываенны пафас твора, прадвызначаны біяграфіяй У. Марча як вайскоўца. Аналізуюцца сэнсавыя дамінанты аповеду (стварэнне і знішчэнне ліста да маці забітага; расстрэл палонных немцаў; смерць салдата, які пазбавіўся знакаў адрознення, каб захаваць права на ананімнасць). Звяртаецца ўвага на эксперыменты аўтара са словам, якое павінна адекватна ўвасабіць гукавы малюнак бою ці адчуванні чалавека, які перажывае газавую атаку.

**Ключавыя словы:** Першая сусветная вайна; амерыканская літаратура; мадэрнізм; У. Марч; камплементарнасць; калектыўны герой.

### Образец цитирования:

Траццяк ЗІ. Мастацкі эксперымент як аснова аповеду ў рамане У. Марча «Рота К». *Часопіс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Філалогія*. 2024;1:15–20.  
EDN: PGLVTP

### For citation:

Tratsiak ZI. Artistic experiment as the basis of the storytelling in the novel «Company K» by W. March. *Journal of the Belarusian State University. Philology*. 2024;1:15–20. Belarusian.  
EDN: PGLVTP

### Автор:

**Зоя Ивановна Третьяк** – доктор филологических наук, доцент; профессор кафедры мировой литературы и иностранных языков гуманитарного факультета.

### Author:

**Zoya I. Tratsiak**, doctor of science (philology), docent; professor at the department of world literature and foreign languages, faculty of humanities.  
zoya.tretyak@rambler.ru

## ARTISTIC EXPERIMENT AS THE BASIS OF THE STORYTELLING IN THE NOVEL «COMPANY K» BY W. MARCH

Z. I. TRATSIAK<sup>a</sup>

<sup>a</sup>*Euphrosyne Polotskaya State University of Polotsk,  
4 Stralecki Lane, Polack 211415, Belarus*

The novel «Company K» by W. March, dedicated to the experience of an American in the World War I, is under consideration. The discreteness of the storytelling is noted. The story of 113 infantry characters acquires artistic integrity, forming a so-called collective hero – a literary subject that summarises individual small complementary episodes of human existence during the war. It allows the writer to approach the embodiment of the global armed conflict in a comprehensive manner. Typological parallels with Western European prose about the events of 1914–1918 have been studied. The anti-war pathos of the work is emphasised, predetermined by the W. March's biography as a military man. The main semantic dominants of the storytelling are analysed (the creation and destruction of a letter to the mother of a murdered man, the execution of German prisoners, the death of a soldier who got rid of his insignia to preserve the right to anonymity). Attention is drawn to the author's experiments with the word, which was supposed to embody adequately the sound image of the battle or the feelings of a person who survived a gas attack.

**Keywords:** World War I; American literature; modernism; W. March; complementarity; collective hero.

### Уводзіны

Амерыканская проза, прысвечаная падзеям Першай сусветнай вайны, – гетэрагенны мастацкі феномен. Часцей за ўсё ён асацыіруецца з дасягненнямі пісьменнікаў – прадстаўнікоў страчанага пакалення, сярод якіх культавымі лічацца Дж. Дос Пасас, Э. Э. Камінгс, У. Фолкнер, Э. Хемінгуэй. На думку К. Гендала, вартыя ўвагі і творы менш вядомых сучаснаму чытачу і даследчыку аўтараў, у ліку якіх вылучаецца спадчына Х. Алена, Т. Бойда, В. Дэлі, У. Марча, Л. Столінгса [1, р. 2]. Пералічаныя пісьменнікі-камбатанты адлюстроўвалі рэчаіснасць вайны з пазіцый, адрозных ад пункту гледжання літаратараў, звязаных са страчаным пакаленнем.

У. Марч меў адметны баявы вопыт: яго вайсковая кар'ера пачалася ў 1917 г., калі ён добраахвотнікам далучыўся да Корпуса марской пяхоты ЗША. У 1918 г. У. Марч быў накіраваны ў Францыю, дзе ўдзельнічаў у аперацыях пад Вердэнам, Бэло, Суасонам і Сэн-Міеле, і быў паранены ў галаву і плячо. Ён узнагароджаны Ваенным крыжам Францыі, крыжам Ваенна-марскіх сіл ЗША. Перажытае знайшло адлюстраванне ў эксперыментальным рамане У. Марча «Рота К», дэталёваму навуковаму даследаванню якога прысвечана адносна невялікая колькасць літаратуразнаўчых прац. Звесткі біябіяграфічнага характару пададзены ў дакументальным выданні «Амерыканскія прэзаікі пра Першую сусветную вайну»<sup>1</sup>. Аўтабіяграфічны складнік твора разглядаюцца ў дысертацыі В. Э. Матсэн «Вялікая вайна і амерыканскі раман: мімесіс і рамяство ў выбранай прозе Дос Пасаса, Бойда, Марча і Хемінгуэя» [2]. Спецыфіка раскрыцця тэмы вяр'яцтва ў рамане «Рота К» пададзена ў дысертацыях Т. Донэлі [3] і С. Л. Эйлефсон [4]. Часткова адметнасць мастацкага адлюстравання траўміраванай свядомасці прааналізавана ў артыкуле Д. Лундберга [5], у якім твор У. Марча параўнаны з раманам Д. Трамба «Джоні ўзяў стрэльбу». С. Траўт звярнуў увагу на некалькі значных уласцівасцей твора У. Марча: яго сувязь з метапрозай, сінтэтычны характар апаведу, які генетычна абапіраўся на здабыткі кінамастацтва, мадэрнісцкага жывапісу і гістарычнай прозы [6].

### Вынікі і іх абмеркаванне

Раман У. Марча «Рота К» – адметная мастацкая з'ява ў ваеннай літаратуры ЗША першай паловы XX ст. Яго аўтар змагаўся са стэрэатыпным усведамленнем сваёй творчасці як «другаснага, вытворнага, непаўнавартаснага занятку, няздольнага схопіць у паветры непасрэднае гучанне слова ці сапраўдную вартасць вопыту»<sup>2</sup> [7, р. 6]. Нягледзячы на адмысловую форму і змест, кніга У. Марча не атрымала шырокай вядомасці ў ЗША, асабліва ў параўнанні з творамі прадстаўнікоў страчанага пакалення з розных краін свету. На думку С. Траўта, гэта сітуацыя была вынікам збегу пэўных абставін: перш за ўсё раман разумеўся як твор з выразным антыгераячным пафасам, што з цягам часу ў масавай свядомасці пачало ўспрымацца практычна як абавязковая рыса прозы, паэзіі і драматургіі пра Першую сусветную вайну [6, р. 219]. Асобныя эпізоды рамана У. Марча былі тыпалагічна падобнымі да натуралістычных замалё-

<sup>1</sup>William March // American prose writers of World War I : a documentary vol. / ed. by S. K. Trout. Detroit : Thomson/Gale, 2005. P. 266–297.

<sup>2</sup>Тут і далей пераклад наш. – З. Т.

вак, знаёмых па культавай кнізе Э. М. Рэмарка «На Заходнім фронце без перамен». Акрамя таго, сама форма твора наўрад ці імпанавала радавому чытачу, выхаванаму на літаратурна-мастацкіх аповедах, у якіх сюжэт будаваўся лінейна, а лагічныя сувязі захоўваліся ці лёгка ўзнаўляліся.

Кніга, прысвечаная франтавому вопыту амерыканскіх марскіх пехацінцаў падчас Першай сусветнай вайны, звяртае на сябе ўвагу выбітнай формай выкладу матэрыялу, які арганічна знітаваў аўтабіяграфічны досвед аўтара і плён яго фантазіі. Раман «Рота К» складаецца з узаемадапаўняльных аповедаў 113 персанажаў-службоўцаў. Фармальна асобныя фрагменты злучаны ў змястоўны комплекс дзякуючы постаці Джозэфа Дэлані, які вырашыў звесці гетэрагенны вопыт таварышаў па службе, набыты ў аднолькавых па сутнасці абставінах. Неадназначнасць у інтэрпрэтацыі перажытага, відавочна, вынікала з мінулага персанажаў, якія мелі адрозныя адукацыю, лад мыслення, светапогляд, што, у сваю чаргу, адбівалася на іх паводзінах у экстрэмальных умовах. Разважаючы пра выпяванне творчай задумы, У. Марч уклаў у вусны Дэлані наступнае: «Праца над гэтай кнігай распачалася з допісаў пра маю роту, але... зараз мне б хацелася, каб гэта былі запісы пра кожную роту ў любым войску свету. Калі персанажы і падтэкст іх быцця паводле сваіх уласцівасцей амерыканскія, то так атрымалася толькі таму, што лепш за ўсё я ведаю амерыканскую рэчаіснасць» (*This book started out to be a record of my own company, but... now I want it to be a record of every company in every army. If its cast and overtones are American, that is only because the American scene is the one that I know*) [8, р. 2].

Для аўтара і яго сучаснікаў твор генетычна звязаны з ідэяй індывідуалізму (выбітнай рысы, якая культывуецца ў грамадзян ЗША), што ў кантэксце татальнай вайны выглядаў недарэчы. Таму аўтар змяніў акцэнт: ад персанажа-індывіда, надзеленага адметнай біяграфіяй і ўнікальным унутраным жыццём, ён перайшоў да больш аморфнага калектыўнага героя. Такая мастацкая канцэпцыя тлумачылася тым, што гісторыі кожнага персанажа занадта дробныя і мізэрныя ў кантэксце сусветных падзей, але разам яны гучаць суладна з іншымі і ствараюць сімфонію з семантычна разгалінаваных матываў вайны. Мастацкія пошукі У. Марча ілюструюць некаторыя канцэптуальна значныя рысы сусветнай літаратуры, прысвечанай падзеям 1914–1918 гг. Адным з важных новаўвядзенняў прозы пра гэты перыяд лічыцца скасаванне высокага статусу персанажа-індывіда, лёс якога аб'яднаны з лёсам групы (адносна невялікай вайскавай адзінкі нахштальт роты, дывізіі ці такіх «міфалагічных аб'яднанняў, як... народы ці саюзы нацый» [9, с. 441]). Татальная вайна паглынула чалавека, «ператварыла яго ў “біялагічную адзінку”» [10, с. 5]. Індывідуальныя характарыстыкі і жыццё салдата адыходзілі на другі план, трансфармаваныя воляй і быццём групы. Успрымання асобы як адзінкі ў групе падобных прывяло да таго, што з персанажа часткова была знята адказнасць за ўласныя дзеянні, а сам ён «зрабіўся непрыкметным у масе... і стаў носьбітам яе, а не ўласнага пункту гледжання» [11, с. 42]. Падобныя адносіны да чалавека характэрны, напрыклад, для рамана А. Барбюса «Агонь», мемуараў Э. Юнгера «У сталёвых навалініцах. З дзённіка камандзіра штурмавой групы» і яго аповесці «Лейтэнант Штурм».

Утварэнне калектыўнага героя дапамагло У. Марчу вырашыць надзвычай важную для ваеннай літаратуры праблему аб'яднання лёсу «на вайне (адцягненую абогульненую катэгорыю. – 3. Т.) з лёсамі прыватных дзейных асоб, якія расквечвалі філасофскую абстракцыю» [10, р. 9]. Дзякуючы прыёму «пункт гледжання» калектыўны герой робіцца для аўтара больш прыцягальным, бо ён без абмежаванняў выказвае свае меркаванні і можа некалькі разоў распавесці пра адну значную падзею, акцэнтуючы ўвагу на адрозных ракурсах. Паралельна ўзнаўляюцца і элементы па-сапраўднаму ўнікальнага індывідуальнага вопыту. Абраная наратыўная стратэгія змусіла пісьменніка адмовіцца ад лінейнага выкладу матэрыялу і скразнога сюжэта, хаця ў кнізе прысутнічаюць тры храналагічна размеркаваныя блокі інфармацыі: апаведы пра жыццё ў падрыхтоўчым лагеры ў ЗША, апаведы пра жыццё на фронце, а таксама апаведы пра існаванне ветэрана пасля вяртання з вайны.

Паступова калектыўны герой ішоў да балючай для сябе высновы, паводле якой ён не з'яўляецца «крыжаносцам, які прысвяціў сваё жыццё і сваю душу ўласнай краіне і Богу» (*we were crusaders who had dedicated our lives and our souls to our country and to our God*) [8, р. 9], абаронцам «амерыканскага Галааду, што вынішчае паганых ворагаў» (*the American Galahads and destroy their ungodly enemies*) [8, р. 91]. Гэтае адкрыццё, пакладзенае ў аснову псіхалогіі калектыўнага героя, вымушала яго іранічна ставіцца да найбольш стэрэатыпных праяў гераізму і патрыятызму.

Паасобныя ўспаміны згаданага героя ўспрымаюцца як камплементарныя, бо перш за ўсё яны аб'яднаны тэматычна: настойліва прыгадваецца франтавы вопыт, які асацыяваўся з побытавымі нястачамі (недахопам ежы, дрэннай амуніцыяй, вырашэннем гігіенічных праблем), жахам і стомай, выкліканымі экстрэмальнымі ўмовамі існавання (нахштальт выключнага па інтэнсіўнасці нервовага напружання, звязанага з чаканнем смерці пад абстрэлам, падчас газавай атакі, у шпіталі). Таму, відаць, чытача ўражвае эпізод пра напаўзвар'яцелага ці кантужанага сабаку, які круціўся на месцы, спрабаваў укусіць сябе за хвост і, спыніўшыся на момант, выў [8, р. 26–27]. Стан жывёлы як мага лепш візуалізаваў пачуцці і паводзіны амерыканскіх салдат, траўміраваных на фронце і фізічна, і духоўна. Пазней прыгадваецца стан аднаго з марскіх пехацінцаў пасля кулямётнага абстрэлу, падобны да вітавых скокаў: «Рукі трэсліся,

зубы ляскалі» (*My hands were trembling and my teeth kept clicking together*) [8, р. 44]. Вымушанае заглыбленне ў праявы інстынктыўнага нагадвала чытачу, што на вайне салдат губляў індывідуальныя рысы характару, ахвяраваў пачуццём уласнай годнасці. У мірным асяродку гэта пастуліравалася як базавыя, недатыкальныя каштоўнасці.

Звышмэтай У. Марча было пераадоленне мастацкіх праблем, звязаных з вербалізацыяй асобных праяў вайны, напрыклад узнёўлення гукавога аздаблення баявых дзеянняў («разрывы снарадаў і шрапнель, якая лятала роем, гучалі як музычныя інструменты, што гралі ў рознай танальнасці» (*the bursting shells and the whirling shrapnel made a noise like men playing different instruments in different keys*) [8, р. 36]) ці наступстваў газавай атакі (у шпіталі атручаныя пачувалі сябе «толькі што вылегчанымі баранчыкамі, занадта стомленымі, каб сусцешыцца лаянкай» (*newly castrated sheep, too tired to find comfort in curses*) [8, р. 39]), што негатыўна ўплывалі на вайскоўца, даводзячы да мяжы пачуццё процідзеяння невядомай безасабовай, але ўладарнай сіле. На думку Т. Донэлі, псіхалагічныя праблемы і іх разнастайныя праявы ўспрымаліся як «сродак камунікацыі, часам фрагментарнай і малазразумелай» [3, р. 44]. У такім выпадку знаёмства з тэкстам было пэўным выклікам, бо чытач самастойна выбудоўваў асацыятыўныя ланцужкі, заглыбляўся ў вынесеную ў падтэкст інфармацыю, распрацоўваў уласны падыход да інтэрпрэтацыі гісторый, якія, паводле першапачатковых уражанняў, адвольна і бессістэмна чаргаваліся.

Значнай для У. Марча з'яўляецца тэма ўзаемаадносін людзей як у межах самой роты (антыпатыі падчас баявых дзеянняў маглі мець фатальныя вынікі), так і ў выпадку сутыкнення асобы са знешнім светам – еўрапейцамі-цывільнымі і, асабліва, ворагам, які ўжо ў падрыхтоўчым лагеры чуў, што амерыканцы адсякаюць сваім антаганістам рукі ды ногі. У. Марч распавёў, як вайскоўцы з ЗША часам спрыялі нараджэнню неверагодных чутак. Так, перапалоханы немец, які прачнуўся ў акопе і ўбачыў амерыканскіх жаўнераў, пачуў жахлівую для сябе навіну: «...паводле загаду, калі салдат узяў каго-небудзь у палон, ён павінен надрапаць штыком свае ініцыялы ў яго на жываце» (*...regulations say that when a man takes a prisoner, he's got to cut his initials on the prisoner's belly with a trench knife*) [8, р. 47]. Прыкры жарт скончыўся сапраўднай трагедыяй, бо немец забіў аднаго са сваіх патэнцыяльных катаў, а потым страціў жыццё ад рук таварышаў памерлага.

Адмысловая кульмінацыя ўсёй кнігі – эпізод забойства палонных немцаў, узнёўлены ў некалькіх варыяцыях. У большасці выпадкаў падзея ўспрымаецца негатыўна, бо яе сутнасць супярэчыла маральна-этычным уяўленням амерыканскіх радавых, якія выконвалі загад, але адчувалі дыскамфорт ад таго, што скіравалі зброю на безабаронных. Экстрэмальная сітуацыя справакавала безліч разважанняў, у якіх канстатавалася наступнае: «Усё, у ва што мяне калі-небудзь вучылі верыць, – міласэрнасць, справядлівасць, годнасць – было маной» (*Everything I was ever taught to believe about mercy, justice and virtue is a lie*) [8, р. 86]. Аўтар проціпаставіў дзве сітуацыі, звязаныя з забойствам ворага на вайне: стрэл спрактыкаванага снайпера, які бачыў сваю ахвяру з вялікай адлегласці і ніяк не персаніфікаваў яе, не надзяляў базавымі чалавечымі характарыстыкамі, і расстрэл палонных з невялікай дыстанцыі, калі кожны крок, жэст і выраз твару фіксаваліся ў свядомасці выканаўцы пакарання, а ён потым безліч разоў вяртаўся да гэтага відовішча, прыгадваючы падрабязнасці і па-новаму інтэрпрэтуючы эпізоды вялікай трагедыі. Паказальна, што калектыўны герой падпарадкоўваецца загаду, аднак на ўзроўні індывідуальных апавядальнікаў сустракаецца гісторыя нонканфарміста, які, рызыкуючы сваім жыццём, спрабуе ўхіліцца ад выканання таго, што ён лічыць ганебным.

Аўтар звяртаецца да папулярнай у амерыканскай ваеннай літаратуры постаці невядомага салдата, якая ўспрымаецца як адно з абліччаў калектыўнага героя (бо цалкам верагодна, што такі лёс можа чакаць любога вайскоўца роты). Гэты герой У. Марча адмаўляе нават гіпатэтычную мажлівасць свайго ўшанавання на радзіме, бо прыгожае прапагандысцкае відовішча і пафасныя словы могуць увесці ў зман ахвяр будучых войнаў, захопленых рамантыкай выказаў «ратнае поле», «высакародны ўчынак», «пайсці ў бессмяротнасць». Яго б абурала прамова настаўніка, які пераконваў вучняў у наступным: «Аднойчы вас паклічуць бараніць вашу краіну і Бога! Калі гэты дзень надыйдзе, памятайце, што нашы жыцці нам не належаць. Яны належаць Стваральніку і прэзідэнту Гуверу, мы павінны падпарадкавацца іх волі без усялякіх пытанняў!» (*Some day you may be called upon to defend your country and your God! When that day comes, remember our lives belong not to ourselves, but to the Creator of the Universe and President Hoover, and that we must obey their will without asking questions!*) [8, р. 163].

У. Марч разбурыў шэраг стэрэатыпаў пра баявыя дзеянні ў Еўропе, якія перакрэслілі папярэднія ўяўленні аб гераізме, самаахвярнасці, звышмісіі амерыканца па захаванні і распаўсюджанні дэмакратыі са зброяй у руках. Вайна новага тыпу змушае чалавека зняверыцца нават у сакральным. У. Марч узнёў адзін з папулярных наратываў, характэрных для салдацкага фальклору, – эпізод богаз'яўлення. Пісьменнік робіць некалькі важных акцэнтаў: па-першае, амерыканец уздымае зброю на Хрыста, па-другое, ён звяртаецца да яго з абвінавачаннем: «Ты павінен саромецца за самога сябе, бо дазваляеш гэтаму ўсяму (вайне і забойству. – 3. Т.) працягвацца» (*You ought to be ashamed of yourself to let this go on!*) [6, р. 28].



Але салдат не ведае, што рабіць, калі збянтэжаны Хрыстос прамаўляе да яго наступныя словы: «Скажы мне, што зрабіць, калі ведаеш!» (*Tell me what to do, if you know!*) [8, p. 28].

Яскрава расчараванне ў напышлівых словах і каштоўнасцях-анахранізмах адчуваецца ў недасланым лісце-паведамленні пра смерць амерыканскага жаўнера, адрасаваным маці забітага: «Ваш сын, Фрэнсіс, марна загінуў пад Бэло. Магчыма, Вас зацікавіць, што на момант смерці ён саслабеў ад рабакоў і паносу. У яго папухлі ногі, недзе яны ўжо гнілі. Уявіце сабе смурод. Ён жыў як перапуджаная жывёліна, дрыжэў ад холаду і пакутаваў ад голаду. Потым, 6 чэрвеня, яго параніла шрапнеллю, паміраў ён марудна. <...> Ён пражыў яшчэ тры гадзіны, то скавычучы, то лаючыся» (*Your son, Francis, died needlessly in Belleau Wood. You will be interested to hear that at the time of his death he was crawling with vermin and weak from diarrhea. His feet were swollen and rotten and they stank. He lived like a frightened animal, cold and hungry. Then, on June 6<sup>th</sup>, a piece of shrapnel hit him and he died in agony, slowly. <...> He lived three full hours screaming and cursing by turns*) [8, p. 63]. Афіцэр, стомлены і раззлаваны марным і ілжывым заняткам, спачатку вылівае свае эмоцыі на паперу ў выглядзе звышнатуралістычнага і недзе цынічнага допісу, які ён адразу знішчае, адчуваючы, што цывільны ў ЗША ніколі не ўсвядоміць сапраўдную вартасць напісанага. Згаданы эпізод паказвае складанасць пытання, звязанага з прыняццем людзьмі праўды пра вайну. Праўда дысаніруе са стэрэатыпамі, трывала замацаванымі ў свядомасці, і выклікае пачуццё кагнітыўнага дысанансу. Разбурэнне звыклых уяўленняў можа ўспрымацца як псіхалагічны гвалт.

У. Марч не размяжоўваў вайну і мір. Вайна знайшла калектыўнага героя ўжо на радзіме. Паводле адной з версій, ён здзейсніў самагубства, адчуваючы няцярпнасць ролі новага Іова: за кароткі час на яго ферме загінуў ураджай, звялася жывёла. Апошняя невыносная стратай стала смерць дзіцяці, якую хворая свядомасць бацькі атаясаміла з уласным грахам – колішнім удзелам у расстрэле нямецкіх палонных. Паводле другой версіі, былы марскі пехацінец расчараваўся ў здатнасці сваіх землякоў па-сапраўднаму ўсвядоміць сутнасць сусветнай вайны. Адэпты створанага ім таварыства па прадухіленні вайны хутка прыйшлі да высновы аб тым, што найлепш бараніць мір са зброяй у руках.

Кніга У. Марча прапануе галерэю тыпаў вайскоўцаў, кожны з якіх успрымаецца ў якасці альтэрнатыўнага аблічча калектыўнага героя на вайне. Паводле думкі аўтара, абсалютным нонсэнсам была сітуацыя, калі гэты герой «...за ўвесь час службы толькі аднойчы апынуўся пад загараджальным агнём. Ніколі не цалю са стрэльбы. Ніколі не бачыў нямецкіх жаўнераў, акрамя некалькіх палонных» (*...during my enlistment I was in only one barrage. I never fired my rifle a single time. I never saw a German soldier except a few prisoners*) [8, p. 143], затое ў спрыяльных умовах пазіцыянаваў сябе як выбітнага вайскоўца, дасведчанага ва ўсіх рэаліях баявых дзеянняў.

У. Марч стварае адмысловую форму апаведу, у адпаведнасці з якой гісторыі сумяшчаюцца паводле логікі свабодных асацыяцый, характэрныя для мадэрнісцкага па сваіх вытоках тэксту. Праз іх апрабуйвае цікавы прыём, дазваляючы намінальна памерламу калектыўнаму герою прыгадаць гісторыю ўласных жыцця і смерці. Такім чынам, аўтар падкрэслівае сімультаннае суіснаванне мінулага і сучаснасці ў траўміраванай вайной свядомасці апавядальніка (Джозэфа Дэлані), перад унутраным зрокам якога праходзіць калейдаскоп з падзей, а слых насычаецца галасамі тых, хто спазнаў вайну. Раман знаёміць з рэаліямі вайны і сучаснікаў У. Марча, і тых чытачоў, якія прыгадваюць гісторыю Першай сусветнай вайны ўжо ў ХХІ ст.

### Заклучэнне

Раман У. Марча «Рота К» вылучаецца сваёй эксперыментальнасцю: 113 персанажаў-вайскоўцаў, расказваючы свае камплементарныя гісторыі, складаюць вобраз калектыўнага героя, які стварае цэльны малюнак быцця вайскавай адзінкі амерыканскага экспедыцыйнага корпуса на еўрапейскім тэатры баявых дзеянняў. Мастацкае адзінства дасягнута дзякуючы намінальнай падагульняючай ролі Джозэфа Дэлані, які выступае ініцыятарам апаведу. Акрамя таго, у тэксце прысутнічае шэраг кульмінацыйных момантаў (накшталт расстрэлу нямецкіх палонных), якія інтэрпрэтуюцца калектыўным героем з розных бакоў. Форма выкладу матэрыялу звязана з дасягненнямі кінамастацтва дзякуючы выкарыстанню прыёму мантажа, што структуруе тэкст рамана, заснаванага на логіцы свабодных асацыяцый. Аўтар паступова праводзіць думку, паводле якой вайна і мір утвараюць адмысловы кантынуум у свядомасці ветэрана, траўміраванага падзеямі 1914–1918 гг.

### Бібліяграфічныя спасылкі

1. Gandal K. *War isn't the only hell: a new reading of World War I American literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press; 2018. 274 p.
2. Matsen WE. *The Great War and the American novel: mimesis and craft in selected fiction of Dos Passos, Boyd, March, and Hemingway* [dissertation]. Grand Forks: University of North Dakota; 1990. 228 p.

3. Donnelly T. *Vogue diagnosis: the functions of madness in twentieth-century American literature* [dissertation]. Eugene: University of Oregon; 2012. 360 p.
4. Eilefson SL. *The trauma thesis: medical and literary representations of psychological trauma in the twentieth century* [dissertation]. Chicago: Loyola University of Chicago; 2015. 282 p.
5. Lundberg D. The American literature of war: the Civil War, World War I, World War II. *American Quarterly*. 1984;3:373–388.
6. Trout S. William March's «Company K»: history, memory, and metafiction. *First World War Studies*. 2021;12:219–237. DOI: 10.1080/19475020.2022.2046481.
7. Copley E. *Representing war: Form and ideology in First World War narratives*. Toronto: University of Toronto Press; 1993. 261 p.
8. March W. *Company K*. New York: Arbor House; 1984. 212 p.
9. Лану А. Анри Барбюс, или Испытание огнем. В: Барбюс А. *Огонь*. Парнах В, Мойсеев ОВ, переводчики. Москва: Наука; 1985. с. 439–446.
10. Пленков О. Замечания к дневникам вечного нонконформиста. В: Юнгер Э. *Годы оккупации (апрель 1945 – декабрь 1948)*. Стреблова ИП, переводчик. Санкт-Петербург: Владимир Даль; 2007. с. 5–42.
11. Недосейкин М. Роман Л.-Ф. Селина «Путешествие на край ночи»: человек в мире. Москва: Наука; 2006. 222 с.
12. Klein HM. Introduction. In: Klein HM, editor. *The First World War in fiction*. New York: The Macmillan Press Ltd; 1978. p. 1–9.

## References

1. Gandal K. *War isn't the only hell: a new reading of World War I American literature*. Baltimore: Johns Hopkins University Press; 2018. 274 p.
2. Matsen WE. *The Great War and the American novel: mimesis and craft in selected fiction of Dos Passos, Boyd, March, and Hemingway* [dissertation]. Grand Forks: University of North Dakota; 1990. 228 p.
3. Donnelly T. *Vogue diagnosis: the functions of madness in twentieth-century American literature* [dissertation]. Eugene: University of Oregon; 2012. 360 p.
4. Eilefson SL. *The trauma thesis: medical and literary representations of psychological trauma in the twentieth century* [dissertation]. Chicago: Loyola University of Chicago; 2015. 282 p.
5. Lundberg D. The American literature of war: the Civil War, World War I, World War II. *American Quarterly*. 1984;3:373–388.
6. Trout S. William March's «Company K»: history, memory, and metafiction. *First World War Studies*. 2021;12:219–237. DOI: 10.1080/19475020.2022.2046481.
7. Copley E. *Representing war: Form and ideology in First World War narratives*. Toronto: University of Toronto Press; 1993. 261 p.
8. March W. *Company K*. New York: Arbor House; 1984. 212 p.
9. Lanoux A. [Henri Barbusse, or Trial by fire]. In: Barbusse H. *Ogon' [Fire]*. Parnakh V, Moiseenko OV, translators. Moscow: Nauka; 1985. p. 439–446. Russian.
10. Plenkov O. [Notes on the diaries of the eternal nonconformist]. In: Junger E. *Gody okkupatsii (aprel' 1945 – dekabr' 1948)* [Years of occupation (April 1945 – December 1948)]. Streblova IP, translator. Saint Petersburg: Vladimir Dal'; 2007. p. 5–42. Russian.
11. Nedoseikin M. *Roman L.-F. Selina «Puteshestvie na kraj nochi»: chelovek v mire* [L.-F. Céline novel «Journey to the end of the night»: a person in the world]. Moscow: Nauka; 2006. 222 p. Russian.
12. Klein HM. Introduction. In: Klein HM, editor. *The First World War in fiction*. New York: The Macmillan Press Ltd; 1978. p. 1–9.

Артыкул паступіў у рэдкалегію 09.11.2023.  
Received by editorial board 09.11.2023.